

СТАНОВИЩЕ

за дисертация на тема : “Художествената илюстрация в България от 40-те до началото на 90-те години на XX век. Тенденции и явления”

на Милена Радева Радева
от доц. изк. Незабравка Иванова

Дисертацията “Художествената илюстрация в България от 40-те до началото на 90-те години на XX век. Тенденции явления” е разработена въз основа на особено задълбочено и обхватно изследване, което се състои от 1147 източника, библиография с 120 автори, работили в областта на илюстрацията през разглеждания период, подбрани и представени са 514 илюстрации, албум от 82 страници и каталог с библиографски данни за художниците. Представен е и списък с наградите, получени за илюстрации.

Събран и обработен е огромен масив от информация, което е вдъхновяващ пример за научна работа. Веднага трябва да споменем, че в областта на художествената илюстрация това е първи опит за цялостно третиране на проблема. В това отношение дисертационният труд на Милена Радева е пионерски. За първи път в изкуствоведската литература са прави опит за цялостно разглеждане на художествената илюстрация, на нейните творци и техните постижения на фона на художествения живот в страната и в контекста на европейското развитие на това изкуство.

Самата дисертация като книжно тяло се състои от 260 страници и съдържа увод, пет глави и заключение.

Още в уводната част е определен предмета и обекта на дисертацията, а именно – тенденциите и явленията на българската художествена илюстрация. Веднага се уточнява, че е разгледана художествената илюстрация на детски книги, илюстрации за детско-юношеска литература, корици и илюстрации за художествена литература и библиотечни издания и поредици. Целта е да се категоризират българските илюстратори и техните произведения “на фона на общото художествено развитие и да изведе на преден план тези, оставили значими естетически следи в обособения период”. (с. 8) От поставената цел следва и определението на задачите, основни от които са: съставянето на цялостна периодизация на развитието на художествената илюстрация в България чрез представянето на значими автори, работили в тази сфера през разглеждания период. Правят се съпоставки с основоположниците на това изкуство от Освобожданието до Девети септември 1944 г. Отделено е внимание на кризата в илюстрацията в периода след 1989 г. (с.9) Разгледани са професионалните и естетическите постижения на творците, работили през определения период на фона на цялостното художествено развитие, а така също – на фона на европейските постижения през това време. Изполван е интердисциплинарен методически подход който включва най-вече биографичен културно-исторически, иконологически и формален методи.

Авторката споменава за трудностите при разработката, особено що се отнася до оценъчната страна на художествената илюстрация. Качествените оценки, които се изтъкват в труда, се основават преди всичко на статии и анализи от периодичния печат от онова време. Друго затруднение произтича от обстоятелството, че доста от изявените илюстратори творят продължително

време т.е. през няколко периода. Това затруднява класифицирането на периодите в художествената илюстрация. Авторката успешно преодолява тези затруднения, което обуславя по-обективната преценка на разглеждания художествен материал.

Първа глава “Българската илюстрация от Освобожданието до средата на 40-те години” предпоставя изложението на следващите глави, тъй като третира полагане основите на българската илюстрация и представя нейните творци. Като правило това са изявените художници от онова време, чиито творби се отличават “със своя реалистичен рисунък и живописност.” Третират се влиянията на сецесиона, формирането на “български стил” и въздействието на експресионистичната стилистика. Настъпва и следващото поколение творци, които поставят въпроса за “оформлението на книгата в нейната цялост”. (с.11) Отделено е особено внимание на големия подем на детската книга, който е плод на целенасочена издателска дейност и държавна политика в лицето на тогавашното Просветно министерство.

Следващата глава “Идеология и пропаганда в илюстрацията за деца и възрастни – 9 септември 1944 – 19 ноември 1962 ” поставя въпроса за политическите фактори и промени, които настъпват в книгата и книгопечата, илюстрацията и нейните изразни средства. Очертават се два кръга илюстрации и илюстратори. Тази, които се съобразяват изцяло с партийните насоки, и онези, които тръгват по свой собствен творчески път и създават много изображения, които впоследствие се превръщат в класика за по-следващите поколения. През този период е създаването на обучение по “Илюстрация” и “Художествено оформление на книгата” в Художествената Академия, което изиграва значима роля за развитието на художествената илюстрация у нас.

Трета глава “Априлската линия” и традиционните търсения (1962 – 1968) третира “митичното размразяване”, настъпило след Априлския пленум на ЦК на БКП през 1956 г. за развитието на художествената илюстрация значение имат по-скоро годините 1953 с обсъждането на илюстрацията. Авторката набляга на това, че все по-често се търси психологическата връзка между текста и илюстрацията, на все по-реалистични образи, които да “описват” героите от литературните произведения. Същевременно настъпва на художествената сцена ново поколение илюстратори, които в пряк и преносен смисъл са “ученици” на превърналите се вече в класика произведения на творците. В детската и юношеската литература се предполага по-голяма освободеност на изразните средства. Авторката набляга върху значението на националните изложби на илюстрацията и изкуството на книгата у нас, но така също и на международните участия на наши произведения и творци. Това дава възможност на съизмеримост между нашата практика и европейските достижения.

Глава четвърта “Творческа свобода и многообразието на стилове” гравитира около продукцията на три поколения творци, които работят по едно и също време. Множеството от художници си служи с различни похвати и интерпретации, както при илюстрациите в детските книжки, така и в произведенията за възрастни. Изображенията, твърди авторката, се отличават с по-голяма асоциативност и “по-малко образност”. Отделено е внимание на изразния език на младото поколение, където цветът, силуетът, локалният тон в цветните книжки, а в черно-белите - линията и вторият цвят, се превръщат във водещи елементи. (с.139) В текста изобилстват конкретни анализи на илюстрации в книги на отделни автори, което е успех за авторката и

представлява сериозен принос в изкуствоведската ни литература по разглежданите въпроси.

Интерес представлява пета глава “Крайт на една епоха (10ноември 1989 – 90-те години)”, където се анализира книгоиздаването и по-специално художествената илюстрация в условията на преход от планова към пазарна икономика. Художниците илюстратори са принудени сами да си търсят работа в частните издателства. Изчезват държавните поръчки, дотации и откупки. Това е нова неизвестна до този момент практика. Води се борба, твърди авторката, на два фронта: за частни поръчки и за естетическия вкус сред частната публика. Анализирана е ситуацията в десетилетието 90 години приблизително до настоящия момент. Във втората половина на разглежданото десетилетие са подчертани усилията на Съюза на българските художници да възобнови практиката на изложбите на художествена илюстрация.

През 2006 година след 14 годишно прекъсване е организирана юбилейна изложба (40 години след първата Национална изложба на илюстрацията и изкуството на книгата) Възобновена е и наградата за високи постижения в илюстрацията на името на Борис Ангелушев. Отделни творци излагат своята продукция в отделни издателства, което прави възможно оценяването на художествената практика в областта на илюстрацията.

В заключение се изтъква, че въз основа на цялостния анализ на художествената илюстрация и изкуството на книгата, най-високи постижения в тази област са през два главни периода – 30-те и 70-те години на XX век. Авторката подчертава, че представената продукция има преди всичко локално значение и с малки изключения не успява да достигне високите международни равнища.

Дисертационният труд на Милена Радева е изключително задълбочен, интересен и навременен. Изграден е по правилата на академичните изисквания за дисертационен труд.

Въз основа на дисертацията, предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъди на Милена Радева научната и образователна степен “ДОКТОР”.

доц. д.изк. Незабравка Иванова